

ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

του Αποστόλου Βακαλόπουλου

Με το πέρασμα των χρόνων ανακαλύπτονται και δημοσιεύονται συνεχώς νέα γραπτά τεκμήρια, που διαφωτίζουν ολοένα και περισσότερο τη νεότερη ιστορία του έθνους μας. Τον χαρακτήρα προσφοράς νέου υλικού έχει και η εργασία μου αυτή, η οποία αναφέρεται στις επαναστάσεις του 1821 και 1854 στη Μακεδονία, κυρίως στη Χαλκιδική, και επιβεβαιώνει ή συμπληρώνει τα γνωστά ως σήμερα ιστορικά στοιχεία.

1. Από τις ειδήσεις που αναφέρονται στην επανάσταση της Μακεδονίας στα 1821 και 1822, δεν έχουν επισημανθεί και χρησιμοποιηθεί ως σήμερα από την ιστορική επιστήμη όσες προέρχονται από το δίτομο περιηγητικό βιβλίο "Les Turcs et la Turquie contemporaine. Itineraire de voyages dans les provinces ottomanes avec cartes detaillées", τ. 1-2 που δημοσιεύτηκε στο Παρίσι το 1859 από τον Έλληνα αξιωματικό του μηχανικού Β. Νικολαΐδη.

Ποιος είναι ο αξιωματικός αυτός και τι σκοπό είχαν τα ταξίδια του στην Ευρωπαϊκή Τουρκία, καθώς και το αναφερόμενο σ' αυτά βιβλίο του; Όπως μας λέγει ο ίδιος σε άλλο του βιβλίο, όπου αφηγείται τις περιπέτειες της ζωής του, στο "Αλή Χουρσέδ Μπέης, επεισόδιον της ελληνική επαναστάσεως" (Παρίσιος 1882, 13 κ.ε.), γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη στα 1821, τρεις μήνες πριν συμβούν εκεί τα τραγικά γεγονότα του απαγχονισμού του πατριάρχη, των φόνων των Ελλήνων κατοίκων κ.λ., αιχμαλωτίστηκε βρέφος ακόμη κατά τις φοβερές σφαγές της Χίου (1822), όπου τον είχε στείλει μαζί με την τροφό του η νεαρή μητέρα του για περισσότερη ασφάλεια, και έζησε μερικά χρόνια μέσα σε τουρκικό περιβάλλον. Η περιπέτειά του αυτή που αποτυπώθη-

κε βαθιά στην τρυφερή παιδική του ψυχή, καθώς και οι προαιώνιες λαϊκές παραδόσεις του ελληνικού λαού, του είχαν ριζώσει την ιδέα, ότι οι Τούρκοι ήταν λαός βάρβαρος και ότι έπρεπε να φύγουν από την Ευρώπη. Η ιδέα αυτή συχνά βρίσκει στο βιβλίο του ευκαιρίες, για να εκδηλωθεί. Ο Νικολαΐδης ταξιδεύει και σπουδάζει στην Ευρώπη, προπάντων στη Γαλλία. Ακολουθεί το στρατιωτικό στάδιο και περιηγείται την Τουρκία με εντολή, φαίνεται, του ελληνικού κράτους να κάνει τοπογραφικές παρατηρήσεις και να επιφέρει τις αναγκαίες διορθώσεις στους ατελείς στρατιωτικούς χάρτες. Το βιβλίο του "Les Turcs et la Turquie contemporaine" περιγράφει τις χώρες που επισκέπτεται "από τοπογραφική, στατιστική, στρατιωτική, ηθική και πολιτική άποψη". Δεν έχει, όπως άλλα περιηγητικά βιβλία, τον φόρτο των συχνά ανακριβών παρεκβάσεων, που αναφέρονται στην ιστορία και γεωγραφία της αρχαίας Ελλάδας. Για τα σχετικά ζητήματα κάνει λόγο μόνον εκεί, όπου αυτός κρίνει αναγκαίο (τ. 1, σ.ΙΧ-ΧΙ).

Ο Νικολαΐδης είναι ένας ενθουσιώδης και θερμός υπερασπιστής των δικαίων του ελληνισμού. Με το βιβλίο του θέλει να διαφωτίσει την Ευρώπη και ειδικά τη Γαλλία για την αφόρητη κατάσταση της τουρκοκρατίας στη Μακεδονία και να διερμηνεύσει τους πόθους και τις ελπίδες των Ελλήνων κατοίκων της. Θέλει να κινήσει ιδιαίτερα την προσοχή της Γαλλίας, γιατί αυτή ενδιαφέρθηκε τόσο ζωηρά για την "ευγενή υπόθεση της Ιταλίας", που είχε και αυτή υπόδουλους αδελφούς (τ. 1, σ.ΧΙΥ).

Γι' αυτόν ίσως τον σκοπό παρουσιάζει το βιβλίο του ως αχώριστους συντρόφους των ταξι-

ρων και Εβραίων, έκαμαν κάθε είδους ωμότητες. Η φρουρά, που την αποτελούσαν 4 χιλιάδες άνδρες, αποσύρθηκε. Η λεηλασία, η πυρπόληση και η καταστροφή ήταν γενική. Δέκα χιλιάδες Έλληνες σφάχτηκαν, οι γυναίκες και τα παιδιά σκλαβώθηκαν. Όπως στην Κασσάνδρα, την πρώτη σφαγή την έκαμαν οι Τούρκοι μέσα στη ζάλη της νίκης, αλλά ύστερ' απ' αυτούς ήλθαν οι Εβραίοι, οι οποίοι τους ξεπέρασαν στις ωμότητες. Σκότωναν τους ανυπεράσπιστους και άοπλους αιχμαλώτους σαν βόδια... Είναι περιττό ν' απαριθμήσουμε όλα τα βασανιστήρια. Λέγουμε ότι αν μετρούνταν όλα τα θύματα, το χριστιανικό μαρτυρολόγιο θα πλουτιζόταν με χιλιάδες ονόματα... Στον Παλαιόπυργο τους πρόφτασαν οι νικητές. Ένα μεγάλο τέλμα, που από τότε το ονόμασαν μαύρη λίμνη, έδωσε στα θύματα το μέσο να ξεφύγουν την ατιμία και το μαρτύριο. Άνδρες και γυναίκες έπεφταν κατά εκατοντάδες. Ένας τέτοιος θάνατος τους φαινόταν ευεργεσία. Τρεις μονάχα γυναίκες γλίτωσαν: οι γυναίκες των αρχηγών Καρατάσου, Λογοθέτη και Γάτσου. Τις έστειλαν στον βεζίρη της Θεσσαλονίκης, που τις κάρφωσε ζωντανές στην πόρτα του χαρεμιού. Ο θάνατός τους ήταν αργός και οδυνηρός. Οι τουρκάλες έφερναν εμπρός στο πρόσωπό τους αναμμένα δαδιά, τις κεντούσαν με καρφίτσες και τους πετούσαν ακαθαρσίες στο πρόσωπο. Τα παιδιά τις έβριζαν, οι εννούχοι τις μαστίγωναν, ο βεζίρης ήλθε να τις ιδεί, για να τις βρΐσει με τη σειρά του. Τέλος ήλθε ο θάνατος και πέταξαν τα κορμιά τους στη θάλασσα.

Ο Αβδούλ - Αμπούτ πασάς γέμισε την περιοχή με τα κατορθώματά του. Εκατόν είκοσι κωμοπόλεις, χωριά και χωριονδάκια καταστράφηκαν και οι κάτοικοί τους εξοντώθηκαν. Αλλά αυτός ο γενναίος αξιωματικός κράτησε για τον εαυτό του μια διασκέδαση, για την οποία τον αντάμειψε εξαιρετικά ο σουλτάνος Μαχμούτ, γιος του Χαμίτ, εγγονός του Οσμάν και τοποτηρητής του Μωάμεθ. Συγκέντρωσε 1.500 αιχμαλώτους με τα χέρια δεμένα πίσω και τους οδήγησε στο οροπέδιο, που δεσπόζει την πόλη και που το ονομάζουν Κιόσκ. Καθισμένος στη σκιά των μεγάλων πλατάνων και καπνίζοντας ατάραχα την πίπα του έβαλε τους Εβραίους, που είχαν προθυμοποιηθεί να

εκτελέσουν τα καθήκοντα των δημίων, να τους αποκεφαλίσουν τον ένα ύστερ' από τον άλλον. Και αυτό εμπρός σε 5 χιλιάδες στρατιώτες. Το αίμα κοκκίνισε τη γη τόσο, ώστε είχαν περάσει πέντε χρόνια και, όπως έλεγαν οι κάτοικοι, το χορτάρι δεν είχε ξεφυτρώσει σ' αυτό το μέρος. Τα κορμιά των θυμάτων τα άφησαν βορά στα όρνια, αλλά τα κεφάλια, που τα διατήρησαν και τα βαλσάμωσαν με επιμέλεια, τα έστειλαν στον σουλτάνο σαν τεκμήριο και λαμπρή απόδειξη της νίκης του δοξασμένου στρατού του". (Nicolaidy I. 284-288)

Και το απόσπασμα αυτό του Νικολαΐδη διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν γενικές βέβαια ειδήσεις, αλλά και ενδιαφέρουσες ειδικές, όπως π.χ. για την καταφυγή στη Νάουσα 5 χιλ. οικογενειών των περιχώρων, για τη δύναμη των ανδρών του Μεχμέτ Εμίν, της ελληνικής φρουράς της μονής του Ντοβρά, για την τύχη των γυναικών των αρχηγών Καρατάσου, Ζαφειράκη και Γάτσου και την εκτέλεση 1.500 Ελλήνων αιχμαλώτων στο Κιόσκι κ.λ. Γενικά οι ειδήσεις φαίνονται αξιόπιστες.

Οι παραπάνω πληροφορίες, οι οποίες αναφέρονται τόσο στην επανάσταση της Χαλκιδικής όσο και της Νάουσας, είναι βέβαια προφορικές παραδόσεις που έχουν αντληθεί από το στόμα του λαού και καταγραφεί αρκετά χρόνια ύστερ' από τα γεγονότα, τα ίδια περίπου που πέρασαν από τη μικρασιατική καταστροφή του 1922 ως σήμερα. Επειδή όμως η ανάμνησή τους, όπως και εκείνης, είναι ακόμη νωπή και έχει χαραχθεί βαθιά, διασώζουν πολλά ακριβή στοιχεία, τα οποία συμβάλλουν κατά το μέρος τους στην καλύτερη γνώση της ιστορίας του τόπου. Κρίμα που ο Νικολαΐδης δεν ενδιαφέρθηκε να συλλέξει και καταγράψει συστηματικά τη ζωντανή εκείνη παράδοση, καθώς και τα σωζόμενα τυχόν ελληνικά ή τουρκικά έγγραφα, "ενθυμήσεις" κ.λ. θα είχε τότε τη δυνατότητα να συνθέσει διεξοδικότερη και αξιοπιστότερη έκθεση των τραγικών εκείνων συμβάντων.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το κείμενο αυτό δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά το 1956 στην "Επιστ. Επετ. Φίλοσ. Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης" και αναδημοσιεύθηκε στον τμητικό τόμο της Ε.Μ.Σ. για τον Απόστολο Βακαλόπουλο "Παγκαρπία Μακεδονικής Γης" (Θεσ/νίκη 1980).